

א יידל מיט א פידל | תאמינו או לא: הגוי
המקומי, ששימש כשהוא כבר שוחט, חזן
ו'בעל הקורא' האחרון בקובה - התגיאר...

הדראה של העללה

רק אחרי תקופה ארוכה שבה שימש **פטרון**
הקהילה היהודית של קובה, צווות אביו,
עבר יעקב ברץ' ניאק **גיור כהלה** בארץ ■ Ari
גרינשפן וארי זיבוטפסקי, כתבי 'משפחה' שליוו
את יעקב במהלך גיורו, יצאו לקובה, לבקר את
היהודי החדש-ישן, נשמרו בבעתיה מיתושי
קדחת הדנגו, נסעו **בטנדור המזגג** של בית
הכנסת כדי לשחות **טלה לצ'ולנט**, והתפערו
מקהילה של איש אחד, השומרת באדיקות על
זהותה היהודית ■ **יום מסע קובאני**

הכל נעל. רחוב טיפוסי בהוואנה

אוכלוסייה יהודית ניכרת למדי. קיום הקהילה החל כאשר גל של יהודים טורקים החל להציג את האין כהנים מחפשים מקלט מחוסר היציבות שלאחר מלחמת העולם הריאונית. בהמשך, הגיעו השנים שבין שתי המלחמות העולמיות גם יהודים אשכנזים למקום, אשר לא קיבלו רישיון כניסה לאורה"ב. במשך מספר שנים שגגו יהודי קובה – עד שהמהפכה של קסטרו שחרלה בתשי"ט (1959) – הביאה עמה שמה רוחנית. קובה שבה בירינו אナンון, הייתה מקום עצוב, שבו ותירה קהילה יהודית מצומחת, שוקעה בבעז של ההיסטוריה.

איך הגיע יעקב, הגוי, אל מעמדו כפטרון הקהילה בהמשך גם כחן, שוחט ובעל קורא – בקיצור כל' הקודש' של הקהילה גם ייחד? יעקב נולד למשפחה של פעילים יהודים. סבו עזב בשנות תרפ"ג את אירופה והיגר להוואנה, בה שימש כשותח וניהל את בית הכנסת. במהלך תקופה זו ולאחר מלחמת העולם השנייה, הייתה הוואנה המגרש הביתי של העשירים והמופרומים. היו שם עסקים גדולים, שפלו, לא נעים, ייחד עם המאפייה המקומית.

רבים עזבו בהמשך לאורה"ב, אך בני משפחת ברז'ניאק נותרו בקובנה. אביו של יעקב גילה לחט בלתי רגיל בתפקידיו המורכבים כשותח, חזן, מנול בית הכנסת ומתאם פעילויות הנוער, במיוחד בשעות הקשות לאחר מהפכת קובה. אי אא, היהת הוואנה ביתו של מועדן תרבותי בשם 'ציונייטה', ואביו של יעקב שמר על חיותה של היהדות בין בני הנוער שנפגשו בו.

עשורים רבים לאחר מכן, הلقנו לחפש את

פרישה ממש עצמה. צמד כתבי 'משפחה' מחלץ את הרכב התקוע במאםץ להכנת צ'ולנט קובני

זקן גדול, כיפה שחורה גדולה וציצית מבצתת. בסך הכל, מראה אופייני למדוי – פטש לכך שמדובר בהתהרכשות הוא בית הכנסת הפעיל היחיד הפעיל באופן יומיומי במדינת קובה כולה. קובה מעלה בדמיון מראות של מפרק גונאנטנו, סיירום, מפרק החזירים ומוכנות מלפני 60 שנה. מעטים יחשבו עליה כמרכז יהודי משגשג. אך באמצעות המאה העשרים, היהת קובה ביתה של

**ארי גריינשפן
וארוי צ. זיבוטפלסקי, הוואהנה**

צילום: פלאש 90, ארי גריינשפן, ארי

זיבוטפלסקי ד"ר הנדי הווואןץ

"איך יוכל לעזוב את בני הקהילה היהודית שלוי?" שאל בכאב יעקב ברז'ניאק, פטרון הקהילה, החזן, השוחט ובעל הקורא האחרון בקובנה, בדרך להtagiyar באראץ. אנחנו יושבים מול נופי הוואהנה האקווטיים, מול פטרון הקהילה, שהוא כבר יהודי בשלב זה, ומשחררים את מסען הבלתי אפשרי ליהדות אמרית – שראשיתו בניהול חי הקהילה היהודית במסירות וסופה בגיר כהלה.

"הדבר הראשון שעשייתי כאשר נודע לי כי לצערינו איני יהודי כהלה, היה להודיע כי אין לנו יותר עוד בשך שיר למבקשים", מספר בהתרוגשות יעקב. שמחזיק והחזיק את הזיק היהודי האחרון בקובנה. במשך זמן ממושך האכיל יעקב את גבקי הכספיות בשבר שנשחט כהלה, כפי שלמד, אך על ידי לא יהודי... באופן דומה הוא שימש גם בעל קורא נוכרי לבני הקהילה, שחפכו לזכות בקריאת התורה. לאחר הגירוש המרגש הוא נטל מחדש את הפיקוד על הקהילה ושקע בעשייה בלתי פוסקת מרוץ נגד הזמן: היהודות בקובנה לא תmach!

קובנה היא כיום כ-12 מיליון אישים, אך רק שנים מהם הינם יהודים שומרין מצוות, שניהם יהודים רק לאחרונה. מבחינה יעקב ושרה ברז'ניאק, מספרם של שומרין המצאות בקהילה אינם מרפה לרוגע את ידיהם מהמאיץ האינסובי בטיפוחה ובשמירת קיומה. השניים משרתים במסירות את הקהילה הקטנה של בית הכנסת ההיסטורי' עדת

ישראל', בתקופה להפיכת חיים חדשים בקהילה אשר הצטמצמה על ידי הקומוניסטים וההתבוללות.

ההיסטוריה של יהדות

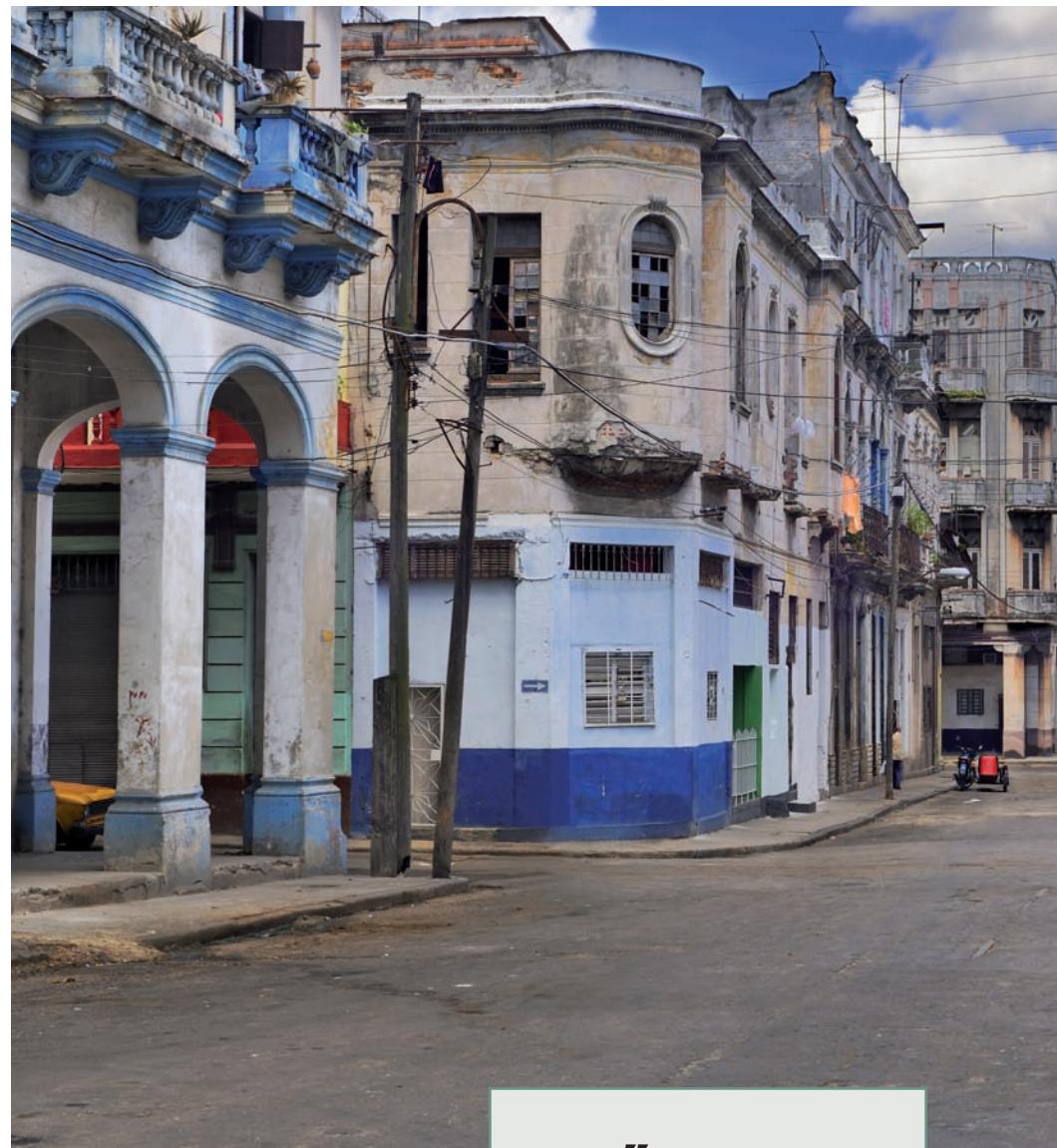
יום חמישי בבוקה חמישה עשר גברים, ורבים קשישים, התאספו לתפילת שחרית. הצלטרפו אליהם חזי תריסר נשים. שליח הציבור הוא גבר צעיר עם

כשהוא ממלא את תפקידיהם של סבו ושל אביו. אך על אף שלשולותם היו שוחטים ומנהגי קהילה, היה הבדל אחד בין יעקב לבין אביו וסבו: הם היו יהודים על פי ההלכה בעודו שעווה – גוי.

כיצד התהוות אירופה עצובה זו? כפי שמספר זאת יעקב, נשא אביו אישת לא יהודי, אשר "גוייה" על ידי "רב" שאינו שומר מצוות כי, כפי שהוא מנסה זאת, "בקובה לאחר המהפהכה לא הייתה אפשרות אחרת". אנשים לא הורשו לעזוב, ולא היו באי רבעים שומרין מצוות, כדי ללמד יהודים תורה. למעשה, יש כל כך מעט יהודים צעירים, מסביר יעקב, עד שבקובובה "עליך לקבל החלטה. או נישואין תערובת או שאין לך משפחחה". לאחר שאחד איינו דתי, ופיקיד פורמי מופיע ומצבע "גירום" מפעם לפעם, נרגעות אפלו נקיפות המצפון הקשות ביותר לגבי נישואין תערובת.

כך יצא כי השוחט, בעל הקורוא ובטל ה תפילה היחיד באילא היה היהודי על פי ההלכה, אך הוא למד תורה ושמר מצוות, והתפלל שלוש פעמים ביום וסידר אוכל כשר לקהילה. לאחר נישואין לאישה שאינה יהודית, שמר הזוג שבת וכשרות ומצוות הבית היהודי.

בראשית תש"ע הבין יעקב כי המצב בלתי אפשרי: הזוג שומר המצוות היחיד באילא היהודי בכלל, והשוווט עצמו אינו בעל המומחיות הנדרשת. הוא סיידר, בתמיכתה הנדייבה של הקהילה היהודית בפנמה, שהוא ואשתו יבואו לארכן כדי לעבורי גירוש על פי ההלכה. הרוב אליוו בירנបאום, ראש הארגון ששסייע ליעקב, סיידר כי ילמד את ההלכות העיוניות והמעשיות של השחיטה עם ארי גורינשפן. לאחר ארבעה חוזדים של לימוד אינטנסיבי, בחנו, אנחנו

בבית מטבחיים לעת מצואו. ארי גורינשפן מראה את הסכין במטבחה למד את יעקב ברוז'יאק שחיטה

הគותבים, ארי גורינשפן וארי זיבוטנסקי, יחד עם הרוב בירנបאום את יעקב והסמכנו אותו לשוחות. על אף שלא בישק להכשיר את עצמו להיות מומחה, הזמננו אותו להרפקת ההלכתית, שבה צפה ברוב מהפוד מומחה מספר ילדים, ולאחר כך נסענו כדי לקנות כל שחיטה ביבנה. יעקב ואשתו שרה התגירו, ולאחר מכן נישאו

המועדון הציוני בתקווה למצוא שריד יהודי כלשהו – אול Spiro ישנים, מאובקים, או מזוהה נשכח. כאשר מצאנו את הבניין, נדהמנו לולות כי הבניין שבעבר היה מועדון ציוני, הפך היום דוקא מרכז תרבותי עובי. המנהל הנוכחי לא ידע דבר על ההיסטוריה של המקום, ולא מצאנו שרידים יהודים גלויים, על אף שהי אזכורים לא מעטים של ירושלים על הקירות.

למרבה הצער משקף המרכז הקהילתי את מצבה של יהדות קובה היום. על אף שרשימת ישנות שלושה בתים נסות וחיים היה בקובובה 1,400 יהודים, שאנו לדעת כמה מהם יהודים על פי ההלכה, רק בית נסת אחד מתנהל על מעלה 90 אחוזים מן הקהילה היהודית מידי לאחר המהפהכה, וכটוצאה מכח שישור נישואין התערובת מגיעה לקרוב למאה אחוזים.

שבועות החזן

כאשר סבלה הקהילה משחיקה מתמדת, שמר אביו של יעקב על הקהילה הדתית הקטנה. כאשר היה יעקב רק בן אחת עשרה שנה, הביא אותו אביו, שידע כי הוא עצמו סובל ממחלת כליות סופנית, לפני ארון הקודש, מתוך תלותיו על מנת שיאהת את ספר התורה, ודרש ממנו 'ליישבע' כי הוא יטפל ביהודי קובה.

בגיל ארבע עשרה היה כבר יעקב חזן בכל תפילה מנוחה ומעריב. בגיל ש עשרה, היה גוזר בית הכנסת. שנה לאחר מכן, נפטר אביו וגורל הקהילה הופקד בידי. מובן זה המשיך יעקב במסורת המשפחתייה,

מנג'י ק"ק קובבה

במהלך שהותנו בקובבה, נוכחנו במספר מנהגים בלתי שגרתיים, על אף^K שקשה לקבוע את מקורם. במהלך התפילה הוקראו על ידי אדם אחד מספר כתעים בקול ספרדי. אלה כללו את 'בריך שמייה', וכן את 'השכיבנו'. הם גם שרים בקול את 'אשרי' ואת הפרשה הראשונה של קריאת שמע.

בבעלותה של הקהילה ישנים מספר ספרי תורה ישנים. אחד מהם ידוע כקשר מסוים שיעקב הביא אותו לביקה בפנמה. בקריאת התורה הראינו שבה השתפנו, האדם אשר כינינו אותו 'ישומר הארטסקROL' קיבל פתיחה. אחר כך למדנו כי הוא תמיד קיבל פתיחה, כאשר הסתובבו עם ספר התורה, החלו מספר נשים לזרוק סוכריות מעוזרת נשים. היהודים קובנים אינם צריכים שבת חתן כדי להביא סוכריות; המנהג שלהם הוא לזרוק סוכריות קשות כל פעם שמדוברים בסטוריה את ספר התורה מארון הקודש. הסטוריה מרועישה מאוד, אך חשו נאכ אמרה, כאשר ראיינו אנשים מבוגרים, עניים, מסתובבים ומנסים לתפוס סוכריות כל شيء, כשאצלנו עושים זאת אך ורק ילדים.

הקבועים חוזרים לתפילה מנהה מוקדם. רחוב בהוואנה

יוטר, ואנשים שומרים חלק מחופצי העירך האישיים שלהם נעלמים בתרן תיבות הסטנדרטים, יחד עם הטלית והתפלילין. לעקב יש לא פחות מרבע כספות בגודל מלא בבית הכנסת; הן מכלול הצלב: מוחתמת בבית הכנסת ועד לסכני השחיטה שלו.

המנין הוא רק היבט אחד מן הפעילות היום יומיות של בית הכנסת. לאחר תפילה שחרית מתקיימת ארוחת בוקר קטנה, ולאחר תפילה מהנאה-ערבית מוגשת ארוחת ערב. עברו הפנסונים הקשיים, המתפרנסים רק מפנסיה של הממשלה הקומוניסטיית, ארוחות כשרות אלה הינן החשובות ביותר. פעם בשבועו כל בני הקהילה מקבלים סל שלழן כשה. כל המזון הכספי, כולל תפילה פיש שאכלנו פרוס ומוכסה ביפורוי לחם ומטוגן, מגע למקומות באדיותה של הקהילה היהודית בפנהמה. קהילה זו תורמת מדי שנה קופטיינר שלם של מזון כשר וקשר לפסקת לקהילת 'עדת ישראל' של יעקב ברז'ניאק, וכן ארבעה מיליון בסוכות.

לאחר ארוחת הבוקר ישבו גברים רבים ושותחו, אך הנשים פנו מיד לעבודה. בעזרת מכונות תפירה עתיקה, הן תפרו כיפות עם אירומים שונים, כגון שרטוט של האי קובה, דגל קובה, המילה 'קובה' ומגן דוד. הן גם יצרו בובות קטנות. כל הפריטים האלה נמכרים למעט התירירים היהודיים המזדונים במקום, כדי לגייס כספים לבית הכנסת. מובן כי קניינו מספר מזכורות אלה.

הקבועים חוזרים לתפילה מנהה מוקדם, אפילו שעווה לפני זמנו. במרקחה אחד כזה כיבדו אותנו בתצוגת צילומים של אבותינו האירופים של המתפלל, ובפעם אחרת מצאנו את יעקב מרצה בפני הנוכחים.

בין עבר להווה

במהלך השהייה שלנו בקובה, נתקלנו שוב ושוב

הדירה מצאנו את יעקב עטור בכיפה שחורה כחיצית ציזיטיו משיטלות החוצה, מסב באחוזה משפחתיות לצד סבתו, אימשו, אשתו ודודו, שכבר עז מציצות תמנונות מהמקום האמיתי: ארץ ישראל. כבר בשיחת המרגשות הראשונה לממדנו על הבלתי אפשרי שמחולל יעקב: שלושה מנינים יומיים בבית הכנסת האורתודוקסי היחיד של קובה. ידעו שישנים מכשולים רבים הנערמים בדרך כלל מחפש מנין בקובה, אך לא חישבנו את היתושים בתוך רשות המכשולים הפוטנציאליים. כאית טרופי, נאבקת קובה ביתושים מזה מאות שנים. לקרה התדרמה, פרט ליוםים, שבהם ריססו אחר הצהרים את בית הכנסת נגד תושבים בגל מוגפה של קדחת דגון, לא החמיצו מניין במהלך כל השבוע בקובה. לתפילה מגיע צוות דמיות שנראות כללותות מתוך אגדה. אחד מהם – קשיש יlid ורמונה בן שמונים ושבע ששם לשוחה איתינו בידיש. עם השאר, שוחחנו בספרית רצוצה, אנגלית, או באמצעות מותוגמן. הקהילה, שרובה דוברת ספרית, משתמשת בסידורים יייניס קרוועים, 'תהיילט ד', עם תרגום לספרדיית.

כאורחים נכבדים הוצעו לנו סיורים חדשים לחלוין, מוזהרת תש"ע, עם תרגום ספרדי. אפריל היה לחשוב כי הם עשויים מזהב; אחד המתפללים הושיט לנו אותן מיד לאחר סיום התפילה. יום אחד אחר אותן בארון מיד לאחר סיום התפילה את 'פרק' הצהריים החלנו להציג בפני הקהילה את 'פרק' אבות' והילכנו מספר סיורים נשימים. לאחר סיום התפילה ספר 'שומר הספרים' את הסידורים, הבין כי חלק חסרים, והלך לחפש אותם בעוזת הנשים על מנת לנעל אותם בארון.

למעשה, נדמה היה כי על כל דבר בקובה ישנו מעنو. יעקב אמר לנו, כי מאחר שהאגנויות פה נפוצות, בית הכנסת הוא אחד המקומות הבטוחים

כהלכה בחופה וקיידושין ושבו לקובה כזוג יהודי על פי ההלכה המוכן להנהי את הקהילה היהודית שבאי.

ויתושים נגד מניין

כל שנ Kapoor החודשים מאז הגיעו, ביקשו שניינו, אריה גריינשפן וاري זיבוטופסקי, להזכיר מקרוב את הקהילה היהודית המנהלת על ידי זוג גרי הצד. מאוחר שכلونו גדלו והתחנכו באלה"ב, שבה למדו אותנו על משטר קסטרו הברוטאלי, התחלנו את מסענו בהש ניכר – אך הופתענו לטובה מהמציאות שבה פגשנו.

ה提ירים ישראליים זוקים אמנים לויוזות כדי להיכנס לקובה, אך אין הגבלה על נסיעות, למעשה, מקום זה הוא אחד החידים בעולם, היהודיות יותר כלפי ישראלים מאשר כלפי אמריקנים. בדרך כלל אסורה כניסה לקובה מאלה"ב, בגין אמברגו הסחר האמריקני, אך ניתן לקבל אישרה מסיבות הומיניטר ריות, דתיות או חינוכיות. ואולם, במהלך שהותנו, פגשנו שני מומחים לרטון שהגענו לכנס מדעי, וכי מספר יהודים משיקגו במשימת חיפוש אחר עובדות רפואיות.

ביקורת המכס במל התעופה הייתה קפנית, ובודקים הקדישו שעה של פירוק המטען של אריה גריינשפן פט אחורי פרט. כאשר הגיעו לארוז צבע התכלת שלו, הצביע העלה בהם חשד שמדובר בסמים – חשד שהופרך רק לאחר הממצאים המשוחזרים של

מסע ליהדות אמיתי. מקרים אחד מיהודי הקהילה

מערכת לבדיקת סמים וכלב גישוש. שני הפריטים הבאים שעוררו את חשדם של הבודקים היו אףו, חמורים יותר – שני נקניקי סלאמיים חדשים, כשרים, ארוזים מלוס אנגל'ס. לאחר הרצתה קתינה בנושא הנסיבות וקצת שיחות نفس, הם הסכימו להחרים ורק נקין אחד (כנראה על מנת להלכו בינם) והחזירו אחד לארי – הנהניינו ממש מואן.

בערבנו הקוביاني הראשון, מצאנו את בית הכנסת נועל מהורי שתי שורות של שעורים. בעוזת תנויות פנטומימה וספרדיות רצוצה ניסינו לחפש את יעקב. המקומות שלחו אותנו לדלת המובילת לגורם מדרגות לימודו אותו שהגענו למקום הנכו. בתוך

מוזה חמישים שנה שלט שם סוציאליסטים קפדי. תיאוריתו כולן מרווחים את אותו הסכם ומקבלים את אותם השירותים, אך השכר המוצע הוא כשלשים דולר לחודש. הקצבות קפדיות מגבילות את צרכית הבשר והזגים. במובן זהה, היהודים הם מוזל. יש להם נגשנות קלה יותר לבשר, משום שמגעים להם בשער כהה. אך אפיו מצרך זה אינו קיים בשפע, כאשר בירנו בחנות שעיליה השלט 'בשר כשר', מצאנו חדר שומם. יעקב, שמצוין משפחחת שוחטנים, נזכר כי כאשר החהלה המהפלגה השולטת המשמשה על כל חניות הקצבים. מתוך הבנה לחשיבות הדבר עבורי הבשר הכלורי של היהודי הוואנה, כתב אביו של יעקב לקסטרו והסביר לו את צרכיה הייחודיים של הקהילה היהודית. קסטרו קיבל את הדברים, וניתנה רשות מיוחדת להחזק את החנות פתוחה. במשך שנים ורבות הייתה חנות זו העסק העצמאי היחיד בא. היום מבעד יעקב את השחיטה פעם בחודש.

מחסورو הבשר הוא גם לאוכל הטוריפות הנוראים. להנויות הבשר הללו יהודיות יש מראה ריק, והיעדר מוצרים חדשים למכירה הוביל לאלה, אשר היה גורם לפחות בטעות להתקף לב. בכל המאזרחים שעדרו המכסיים, היו חוטי חשמל גלוים, עמודים זמניים תמכו בחלקים של המבנה, ובכלי רכב היו חסרים האווות. הבניינים של הוואנה מזונחים, ולא נראה בהם

שחיטה יהודית על ידי שוחט לא יהודי. יעקב וארי גראינשפן ביערות קובה בדרך לשיעור שחיטה

רצינית כלשהי במהלך הביקור שלנו. שמו לב לפיגומים בצדדים של חלק מן הבניינים, אך זה לא היה סימן לבניה מן הזמן האחרון, לפני הגנים שהופיעו לצמוח על הפיגומים לקומות הגבותות יותר של הבניינים. חלק מן הבניינים היו פיגומים פנימיים, כדי לתמוך בגותם המתומוטים... אף על פי כן, לא רואו האנשים עצובים ולא אינו אנשים חשובים או רעבים בעיליל.

רבים מן הבניינים ישנים מאוד. המلون שבהתכנון, למשל, נבנה לפני 115 שנה. חלק גדול מבנייניהם אלה היו כנראה צירוריים למדים כאשר נבנו, במהלך תקופה העשויה

היהודית כמחישת שואה מה่มוסדת, הקימה מנורת זיכרון לשואה, אמנם ללא שלט המזוכר את אירופה השואה, אך עם שומר במשורה מלאה על חשבונו המדינית.

לא נתקלו באנטישמיות כלשהי בין המקומיים הקובניים, למעשה הם בקשר יודיעים מהו יהודי. לאריו זיבוטופסקי יש כאן אורה, דבר חריג בקובה, ובכל מקום שבו הילכנו, ציינו אנשים זאת זקן, ושאלו בחזי חיק אם הוא קרוב משפחתו של פידל קסטרו. לא ענין, רק התבוננו בהם מחיכים, ותמיד קיבלנו בתגובה חיוך רחב.

כאשר אנו אומרים כי קובה עניה, אנו מתכוונים לעוני מהפיך ממש.

מתוך הבנה למשמעות הדבר עבור הבשר הכלורי של היהודי הוואנה, כתוב אביו של יעקב לקסטרו והסביר לו את צרכיה הייחודיים של הקהילה היהודית. קסטרו קיבל את הדברים, וניתנה רשות מיוחדת להחזק את החנות פתוחה

במחקריהם על ניגודים ובהתנגשויות בין עבר להווה. חופש הדת היה מוגבל בקובה עד לשנת תשנ"א, על אף ששמשת בת הכנסת אחד התומוט מואז ואחד נסגר) המשיכו להתקף. נראות, כי הימים הקיימים מוחלט לטקסים ציבורי של הדרלת קובה, אף שהתקף השנו בטקס ציבורי של הדרלת העמدة האנטי-ישראלית הוותיקה של פידל קסטרו – שייתכן שהוא כרגע בתהילך שנייניו – לא חלה כליה כלפי מטה, ורוב האנשים שעומדים דיברנו ברחוב הבינו סקרנות וברורות לגבי מדינת ישראל, אך לא עוינות. למעשה, במעשה, בשנים האחרונות, הממשלה

פסיינטור עם קבורה על הראש

גישות למערכות מוחשבות אינה זמינה לאזורה הממושיע, אפילו באקדמיה, אך הממשלה מאפשרת דוא"ל מוגבל. פירוש הדבר הוא, כי למעשה אין נגשות לעולם החיצון, אלא מן המידע שMOVEDר בתקורת המשלחת. המובלות מוטלות אף על תיירים. במלון שלנו לא הייתה כל גישה למוחשבים ובמלון סמוך היו רק מעט מוחשבים. הנגשות הינה קירה והגעה עם הערה, המסבירה כי האיטיות נובעת מכך שקובבה אינה מוחברת לרשף באמצעות סיבים אופטיים.

התחברה גם היא מהוות אתגר. בכללambrego הסחר של ארה"ב והעוני הכללי במדינה, במהלך השנים האחרונות יבואו רק מעט מכוונות. מראן של מכוונות אלו גם לנו להציג כי נכון לנו למציאות זהה. רוב האנשים, אפילו וופאים שאוטם פגשנו, לא היו בעלי מכוונות, ולכן הם צרכים לכלת ברגל או לנשוע במכוונות. יש מספר סוגים מכוונות: אמריקניות גדולות ישנות, תלתי אופן קטנים, ממוונים, מונווניות קרנות על אופניים עם פדלים, ומכוונות קטנות רוסיות. מקומיים וביבים נסיעים באופנויות ישנים מתקופת מלחמת העולם השנייה עם סיירות מחוברות בצד. אין לנו מושג אם ישנו חוק לבחישת קסדות, אך ראיינו שלושה מבאי בית הכנסת עולים על כל רכב כזה. השניים על האופנוע חבו את הקסדות הקדמיות, והשלישי נכנס לטיירה וubah קערת פלסטיק הפוכה על ראשו. ואז הם נסעו. אה, כמעט שכחנו לציין – חובש הקערה הוא פסיינטור במקציוו.

תחזוקת המכוונית היא עסק של 'עשה זאת בעצמך', כפי שגילינו במהלך הנסיעות שלנו סביר קבוה באחד משני הטנדרים שבבעלות בית הכנסת. משתמשים בטנדרים אלה בעיקר כדי להסייע מתפללים חסרי רכבים אל בית הכנסת וממנו. יעקב שיפץ אותם בעצמו והוסיף יחידת מזון מרובה, התליה מזוין לחילון האחורי, ומקשר טיפ המגן מזיקה יהודית. המראה היה סורי-איליסטי: כאן אנו מסירים בקבוה בטנדר בעבודת בית הכנסת שנוהג בו חמיו הלא היהודי של הרבה, עם סכיני שחיטה ושולחן ערוך בין המושבים, ומוציאקה חסידית צרחותנית בוקעת ברקע.

הדות קובה: תעוזת זהות

על אף עליבותה היהיסטית של קהילת יהודיה קובה, יהודים שורשים אווכי מים בא. ההיסטוריה של יהודיה קובה מתחילה עם גילויו של קולומבוס את האי בשנת ר'נ'ב. בסעודה הראשון של קולומבו השותפה במספר יהודים, בנייהם לאיס דה טורס, שנשלח לפנים האי כדי לבדוק אותו. דה טורס נותר בקובה עם חיל מצב קטן כאשר קולומבו חזר לספרד. עם חזרתו לקובה במסעיו השני, מצא קולומבו כי הקבוצה יכולה להושמה על ידי האינדיינאים, אך נאמר לו כי היה איש אחד אשר הזהיר לפני מותו את האינדיינאים שלא יקבלו על עצם את הדת הקתולית השקרית. עד המאה השבע עשרה, השתוללה האינקווייזיציה בקבוה. יהודים אנוסים עמדו תחת מעקב צמוד וכשנחשפו נהרגו וחפציהם הוחרמו. האינקווייזיציה נשכה עמוקה למשך המאה ה-18, על אף שבתקופה זו כבר פיתחו יהודים מדיניות אירופaea קשי ריסוח עם קבוה.

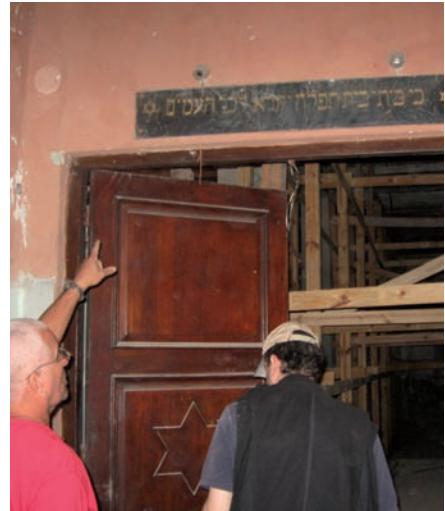
על אף קשרים אלה וקייצה של האינקווייזיציה בראשית המאה התשע עשרה, לא התפתחה קהילה יהודית ממשמעותית בקבוה עד שנת תרנ"ח, בעירק עקב הדומיננטיות של הכנסייה הקתולית. لكن עד המלחמה של ספרד-ארצות הברית, היו כנראה פחות מ-500 יהודים בקבוה, רובם ממוצא ספרדי, שעסקו במסחר.

לאחר המלחמה השתנו התנאים, ומספר גדול של יהודים אמריקנים נותרו שם. יהודים אמריקנים אחרים הטרפו אליהם, ועד ראשית המאה העשירה כבר היו מעל 1,000 תושבים יהודים בקבוה. לאחר כך החל הפרקיה. במהלך מלחמת העולם הראשונה ולאחריה מצאו את דרכם לקבוה אלפי יהודים ספרדים שבחרו מטוריקה. יהודים אשכנזים הגיעו בהמשך, בשנים שלפני מלחמת העולם ובמהלכה, לאחר שבחרו מן הסיטו האירופי. בתרכ"ה הייתה בקבוקה קהילה מושגנת של כ-25,000 יהודים, אשר עד שנת תש"ב הצטמזה לכ-15,000, כאשר חלק מן הפליטים האירופים עשו את דרכם לאורה"ב.

אחד מן הרביים בהוואנה היה הרב יהודה מלבה, יליד גרמניה, שהיה מתלמידי 'ישיבת חכמי לובלין'. אך התקופה הטובה לא התמשכה. כ-95% מן היהודים היו מזול והצליחו להימלט זמן קצר לאחר מהפכת הקומוניסטיות בתש"ט, ופתחו בחום חדש בארה"ב, במקסיקו, בוונצואלה, בקוסטינה ריקה, בנמה או בארכז.

ניתן ללמוד ברות על הקהילה מתוך בתיה העלמיים המקומיים. ישנים שניים כאלה בהוואנה, שניהם תחת פיקוחו של יעקב, ו'עדת' שיפצה לאחרונה חלקים מהם. בקרנו בשנייהם, בבתי העלמיים הספרדיים היישן יותר, ובבית העלמי האשכנזי, הסמוך. שניים קיימים קצת יותר ממאה שנה; לא ידוע היכן נקבעו יהודיה קובה בתפקיד קדומות יותר.

ויה אקדמית – ולשלומ סוכום ממשמעותי. כאשר ביקשARI GRINSHPEN לראיין את פידל קסטרו עבר עיתון 'משפחה', נאמר לו לפחות ל凱ת ויה עיתונאית. כדי לעזוב את המדינה היה צריך לשלם מס יצאה תולול. אפילו נסיעות במוניות היו כרכות במערכת מטבח מוסף: ישן שתי רשותות של מוניות, אחת להרצאות המכון למדעי המוח, היה עליו לפנות לבקל

זכרונות ילדות. מגלים בית הכנסת בן 90 שנה

השבת המשותפת, נראה ברז'ניאק מרצה. אך החמין היה פרישה משל עצמה.

על מנת להכין חמין כדבוי, היה צורך בהבמה כשרה ובמיקום מתאים לשוחטה. בית הכנסת עצמו מחזיק בית מטבחים לעופות – יעקב שוחט כמו מאות עופות בחודש – ואזרע המיעוד להכורה, המתבצע על ידי אשתו, שרה. אך בית המטבחים הזה לא התאים לצורכי החמין שלו. היה עליו לגייס יצירתיות וחדשנות, כדי לארכן חמין זה.

לכן, חמושים בסכיני השחיטה שהביא סבו של יעקב מאירופה, פינו לאור כפרי וככשו טלה. שיחטו אותו הכהלה, אך מיד משסיימנו, נפתחו ארובות השמים ונῆתה עליינו סופת גשםים טרופית. עבדנו מהר ככל שכילנו, והסרנו את החלק האחורי של הבמה, שאותו הענקנו לגויים המקומיים, על מנת לא להסתבך עם ניקור החלב וגיד הנשה.

כנראה שהמאכל נשמע מגירה בענייני היהודים המקומיים, כי חלק מן האגושים שהגיעו בדרך כלל רק לתפילה הלילית של שבת, חזרו גם לבוקר כדי לטעום מהצ'ולנט. אדם אחד – הפסיכיאת, שחשב

über מוקמים ואחת עבור זרים, ושלמים עברו כל אחת במתבע אחרת.

פרודוקס נוסף הוא מערכת הבריות. על אף שהשתתית נראה ל Kohya ביתו, אם מאמינים במספרים, הטיפול הבריאתי בקובה הוא די טוב. טיפול בבריאות בסיסי ניתן ברמה מקומית מאוד. רופא הגע כל יום לבית הכנסת שלו וכל נושא בראותי של כל אחד, את התרופות שלו וככל את לחץ הדם אחר נצרך. כל גבאי בית הכנסת סייר לחבירו בית מרחחת במקום, שמחזק את רוב הפריטים העיקריים.

מגן דוד בתקורה

במסגרת המסע שלנו ניסינו לבקר בתבי הכנסת ריבים ככל האפשר, גם בתבי הכנסת הסגורים כתעת. יעקב סיפר לנו על שלושה בתי הכנסת הפעלים כתעת בהואנה. כל שלושת בתי הכנסת שופצו לאחורה בעוזרת תרומות ממוקמות זרים והם נראים מושלמים למדדי. בית הכנסת של יעקב, 'עדת ישראל', הינו בית הכנסת האורתודוקסי היחיד ואחד היחידים שבו מותקים מניין מדי יום.

ביקרנו גם בבית הכנסת 'שלום', שבו מצאו מעין בית ספר עברי, ובבית הכנסת הספרדי, שנבנה בתשטי'ג. בית הכנסת הראשון הצליח לקיים קשרים עם ארגונים פילנתרופיים יהודים אמריקאים וכן בו חדר מחשבים מצויה.

על הקיר של בית הכנסת השני היו מספר תמונות היסטוריות, כולל צילום של בית הכנסת אשר לא דמה לאחד משלשות אלה שביהם ביקרנו. שידול נוסף עורר בייעקב זיכרונו עמוס מבית הכנסת שלו היה 'שבת אחים', באוזר הישן של הואהנה, לא רחוק מהחוף הים, אשר נסגר לפני מעלה מעוזה. הוא לא היה בטוח היכן הוא ממוקם או מה נותר ממנו. הוא שאל חלק מן הקשיים יותה, והם נתנו את הכתובת המדוקית ב'קאליה אינקויסידור', או בתרגום תרע"ג, היה ידוע בכך רבות כבית הכנסת הוותיק ביותר בקובוה. הרב המיסיד היה הרוב גרשון מיה. בנן, הרב ניסים מיה, עד מואחר יותר בראש אחד המנינגים הראשונים של קובאים במיامي. ניוו של הרב המיסיד מחהפל במנין היומי 'עדת ישראל'.

איש לא ידע מה נותר משבת אחים. נסענו אל המקום עם סולומון סוסי, שחגג שם בר מצווה בשנת תשכ"ג, הוא לא היה במקום מזה שלושים וחמש שנה. הגענו לשם ומיצאנו כי העיר האיטלקית פלוראנץ מימנה את שיפוצי הבניין כמתנה לאנשי הואהנה; הם החליטו להפרק את הקומה הראשונה לחדר ספורט בעוד הקומה השנייה מכילאת בית הכנסת עצמה. סולומון דמה לילד נרגש. הוא אמר שהוא מוכחה לראות מה יש שם. הוא זכר בחיבה את השעות שבחן בילה שם כילד בשבת אחר הצהרים, וכמעט בכיה כאשר נזכר בסעודות השבת שאכל אצל דודתו שהתגוררה בחו"ל רחוב.

מנولي מכון הספורט והשיגנו לנו מפה, כדי שנוכל לעלות למעלה ולראות את המקום של בית הכנסת. לאכזבתי, כל מה שמצוינו היה שורה של חדרים חזוקים ומאובקים, ללא חשמל ולא שם שריד לעבר היהודי, פרט לסימן מטוושטש של מזוזה שהיתה פעם קבועה בדלת. ואז הארכנו בפנס את התקורה הגבוהה של החדר

היחיד הפעיל באורה יומיומי. בבית הכנסת היהודי בתפילה שחורת, משמאל
לימין:ARI ZIVOTOFSKY, DR' ITAN SHOLMAN, YAKOV AND GOREN GRINSHPAN

את הקורה בתור קסדה – אמר לנו כי חשב כי אולי בחים לא תהיה לו שוב הזדמנויות לטעום את' המאכל האקסוטוי'. לא היינו בטוחים האם העובדה כי הגישו את שירי' הצלנט שוב בסעודה שלישית, בארוחת צהרים ביום ראשון ובארוחת ערב ביום שני, הייתה בגל הpopoloaria שלו, או בגל העוני של הקהילה והכמות העצומה שנוצרה. בכלל אופן, הם אבגו את החמין מואה.

כך נפרדנו לבסוף מיהודי האי. הרגשות נותרו איתנו זמן רב לאחר שנפרדנו מהם ופנינו לחזור הביתה. על אף שרבים מן היהודים המודכנים אינם רואים עתידי ליהדות באי, הם חשים ביטחון בכך שהזוהג הצעריר המסור ברז'ניאק ילווה אותם לפחות למנוחתם האחרונה. אך בני משפחת ברז'ניאק הוכיחו עצם כיימי פעילות ללא הפסקה, ואין הם רואים את תחומי האחריות שלהם מוגבלים לחברה קדישא. עם תחששה היה של שליחות, הם עשוים כמיטיב יכולתם להפיח חיים חדשים בקהילתם, ומשמעותם לייהודים קובאים אחרים להחזיר לעצם את המורשת אשר העשרה את חייהם. ■

שישמש אלולים אירופאים. להפתעתנו, נגלה לעיניינו מתקן תאורה בצורת מגן דוד. פתאום צעק יעקב בהתרומות מהדר סמו, והודיע שהוא שווה מזוזה. לאחר שבדקנו אותה התבדר שהייא עדין כדין כשרה. המשכנו את חיפושינו בעוזרת הפנס כמו בבדיקה חמוץ. פתאום שמענו לב, כי מעל הכנסתה להיכל ישנו שלט יפהפה מכוסה במכוכיות ועליו כתוב – "כ"י בית תפילה יקרא לכל העמים". אחר כך, מעל דלת נספת ראיינו פוסטר המצין את יום העצמאות תשכ"ב. מסטר דלתות עוטרו במנון דוד מעין, כולל מಹדורות והטומות את הסכך של הסוכה שהוקמה שם בעבה.

צ'ולנט קובאני

השבת התקורה והחלנו להעניק ליהודי קובה חוותה שבת אמרית. מה שבת ללא עוף ולא צ'ולנט (חמין)? כאשר הענו לתروم עופות לסעודות